

ZGODOVINSKI ZBORNIK.

PRILOGA LJUBLJANSKEMU ŠKOFIJSKEMU LISTU.

—○○○○ Izhaja v nedoločenih obrokih. ○○○○—

Leto 1907.

Ljubljana, meseca aprila 1907.

Številka 55.

Zgodovina brezoviške župnije.

Spisal Josip Novak.

(Dalje.)

Kopati mora vedno v isti smeri naprej, ker na levi in desni strani stare ceste je povsodi sam il. Po cesti so na mnogih krajih položeni leseni križi, kar je znamenje, da je morala nekdanja velika povodenj nastati in da so potem napravili cesto iz vejnikov (fašin). Pri 13,6 km se sledi rimska cesta 20 m jugovzhodno od sedanje, pri 13,4 km pa že vodi prav poleg sedanje ceste. Sledi se skoro na površju sedanjih tal in vidi se, da je posuta z drobnim peskom. Na Logu pri 12,9 km pride na sedanjo cesto. Tu, nasproti Verbičevi hiši številka 19, stoji spodnji del miljnika iz podpeškega kamna; 0,80 m je visok, s podstavcem 1,10 m. Nadpis je odlomljen, vidi se le še, in sicer prav natančno, rimska številka VIII. To pomeni brez dvombe osem rimskih milj in naznanja daljavo od glavnega mesta Emone. Rimska cesta se potem zopet sledi na Brezovici pod sedanjo in pri Potokarju nad sedanjo cesto, kjer so tudi našli rimske sarkofage.¹⁾

Poleg državne ceste so pa v župniji še tri okrajne ceste in sicer vodi prva z Brezovice pri Škandru skozi Vnanje in Notranje Gorice na Podpeč v preserški župniji. Ta cesta je bila narejena koncem 18. stoletja in je ves potreben svet zanjo brezplačno dal Ivan Prešern, tedanji posestnik pri Škandru.²⁾

Druga okrajna cesta vodi od začetka Loga, pri Brinovčarju, mimo Kušljanovega gradu do Notranjih

Goric, kjer se strne s prej imenovano. To so zgradili stanovalci Notranjih Goric in Plešivice okoli l. 1829.¹⁾

Tretja pa vodi od začetka Loga, nekako 100 m naprej od prejšnje, pri Grumu, mimo Kostanjevice v Bevke.

Naposled nam je omeniti še južne in vrhniške železnice. Južna železnica je bila dodelana spomladi 1858. l.; gradili so jo pa v letih 1850.—1858. V tem času je bilo vedno mnogo delavcev v župniji; tujih je bilo okoli 1000 in približno toliko tudi iz okolice. Med tujci so bili Lahji, Hrvati, Štajerci, Korošci in še celo Čehi. Največ delavcev je stanovalo v Notranjih Goricah v lesenih barakah. Tu je bil tudi sedež stavbinskih podjetnikov „Cacia & Martinetti“. V tem času so si domačini prislужili precej denarja, ker so prevzeli delo z roko in z živino; pa tudi svoje pridelke so lahko spečavali. Toda župnik J. Potočnik toži v farni kroniki, da je imelo ljudstvo poleg dobička tudi mnogo škode: telesne in dušne.

Pri graditvi te železnice preko barja so naleteli tudi na mnoge ovire, ker je svet zelo mehek. Napraviti je bilo treba 1246 sežnjev (2,367 km) dolg in 12 čevljev (4,793 m) visok nasip, ki skoro v vsi Evropi nima enakega. Da se je napravila trdna podlaga za železnični tir, je bilo treba skoro 20.000 kubičnih sežnjev stavbinskega kamenja in 100.000 kub. sežnjev drugega dobrega kamenja in gramoza, od katerega se ga

¹⁾ Izvestja muz. društva, 1894. str. 161.

²⁾ Ustno poročilo umir. stotnika Jak. Čudna.

¹⁾ L. c.

je 82.000 kub. sežnjev 40 do 50 sežnjev globoko nasulo. Samo ta nasip je veljal 1.5 milijona gld.¹⁾

Ko je spomladi l. 1858. zdrdral prvi vlak novo zgrajene južne železnice, so se razmere v župniji precej predručile. Državna cesta, prej noč in dan polna vozov, je postala prazna; poštni rog je utihnil, gostilne so se spraznile, vozniki so prodali svoje konje in seno — prej glavni pridelek — ni imelo sedaj nobene cene. Ljudje so morali začeti misliti bolj na poljedelstvo in živinorejo, ako so hoteli živeti.

L. 1899. pa se je dogradila vrhniška železnica, s katero je dobila brezoviška župnija tudi dve postaji: eno na Brezovici, kjer se vrhniška proga odcepi od južne železnice, drugo pa na Logu.

Dasi so obiskale to župnijo že razne bolezni, moramo vendar reči, da je podnebje v tem kraju jako zdravo. Nekaterim megla, ki se vzdiguje nad barjem, res ne ugaja posebno; toda ista zdravju nič ne škoduje, ako mu znabiti še ne koristi. Valvasor omenja barsko meglo na več mestih.²⁾ Pravi sicer, da povzročuje kašelj in prehlad, a priznava, da dočaka ljudstvo okoli Ljubljane, Vrhnike in lga prav visoko starost in se vsako leto rodi več ljudi, kakor jih pa umrje. Drugi pravi, da je vlažnost zraka posebno zdrava za jetične in da kuga, ki se v nemeglenih krajih večkrat oglasi, obišče te kraje le redkokedaj.³⁾

Naj pri tej priliki omenim še nekaterih silnih viharjev iz zadnjega časa. Vihar, kakršnega tukajšnji ljudje niso pomnili, je bil dne 29. avgusta 1885. leta. Prišel je od Stare šrange čez Strmec in podrl pod Lukovcem pet kozolcev in en pod. Vihral je potem skozi Žabjo vas, kjer je podrl več kozolcev in odkril en hlev ter v Vnanjih Goricah podrl tudi več kozolcev, druge pa poškodoval.⁴⁾ Ponovil se je zopet dne 28. septembra istega leta, a je razsajal posebno po Notranjih Goricah, kjer je podrl 12 kozolcev in na barju odnesel pol bajte.⁵⁾ Zelo močan vihar je bil tudi dne 25. avgusta 1890. leta zvečer. Hotel je vse pokončati; močno je poškodoval s slamo krite strehe, pobil okna, izrval drevesa i. t. d.⁶⁾

II.

Statistični opis.

V teku dveh stoletij, kar je Brezovica samostojna duhovnija, se je število prebivalcev zelo pomnožilo. Sicer imamo podatke le za nekatera leta, od starejših

¹⁾ G. Dzimski, Laibach und seine Umgebung, 1860. str. 174.

²⁾ Valvasor, III. str. 308, 322, 324.

³⁾ Dimitz, Geschichte Krains, IV. str. 54.

⁴⁾ Farna kronika, str. 44.

⁵⁾ L. c. str. 45.

⁶⁾ L. c. str. 56.

tudi ne moremo trditi, da bi bili popolnoma zanesljivi, vendar nam vsaj približno kažejo, kako je raslo število župljanov. Župnija je štela:

Leta 1710 . . .	887 duš,	Leta 1822 . . .	1147 duš,
„ 1732 . . .	1030 „	„ 1891 . . .	2132 „
„ 1811 . . .	1266 „	„ 1901 . . .	2486 „

Po posameznih vaseh je bilo v prej imenovanih letih sledeče število prebivalcev:

Ime ¹⁾ vasi	Število prebivalcev leta					
	1710	1732	1811	1822	1891	1901
Brezovica	165	222	297	245	427	464
Vnanje Gorice	166	204	257	229	491	515
Notranje Gorice	216	243	165	159	279	430
Plešivica			133	130	282	348
Log	158	157	145	172	284	325
Dragomer	182	204	183	145	211	210
Podlukovec			85	67	158	194
Skupaj	887	1030	1.665	1147	2142	2486

¹⁾ Tu pod črto dostavljam nekaj opazk glede imenovanja vasi in glede pisave teh imen:

Brezovica: Nekateri so hoteli to ime premeniti v Brezovec, kar pa nikakor ne sme biti, ker je med ljudstvom le prvo ime v rabi. Nemško imenujejo in pišejo: Bresowitz. V fevdni knjigi predjamskih gospodov iz l. 1453. je ta vas s sledečimi oblikami zaznamenovana: Bresowicz, Bresabicz, Bresawicz, Bresouicz. V listini iz l. 1479. beremo: Bresabitz, v drugi iz l. 1675. Wresouiz. V zapisniku o cerkvenih dragocenostih iz l. 1526 se ta vas imenuje Bresawetz, pri Valvasorju pa tudi Wresouiz.

Vnanje Gorice: Na občinskih tablah beremo Vnanja Gorica, kar je pa brezdovmno napačno, ker ljudstvo tako ne govori. Nemško se imenuje sedaj Ausser - Goritz (na občinskih tablah: Goritz Ausser). V fevdni knjigi iz l. 1453.: Nieder Puchell, nider Puchell, Juden (?) Puchell, Puchell, nider Puchl, nider puchel. V listini iz l. 1479.: ausser Gortschach, v zapisniku o cerkvenih dragocenostih iz l. 1526.: Naunanichgoritz. Valvasor imenuje ta kraj: Unajnach gorizach, nemško: im äussern See, v farnih matrikah so pa Vnanje Gorice: Lacus exterior.

Notranje Gorice: Na občinskih tablah napačno: Notranja Gorica. Nemško imenujejo Inner Goritz (na obč. tablah: Goritz Inner). V listinah iz l. 1202. in 12 . . . beremo Pvhelern in Pvhel; v fevdni knjigi: Nidern Puchell bei sannnd Merthen, Puchell bei sannnd Mertten; v zapisniku o cerkvenih dragocenostih: Nutrin goritz; v Valvasorju: Unotrainah gorizach, nemško: im innern See; v farnih maticah pa: Lacus interior.

Plešivica: V fevdni knjigi iz l. 1453. ima sledeča imena: Plysowicz, Plysawicz, Blesawicz, Plesabicz, Plestawicz, Plesowecz.

Log: V imenovani fevdni knjigi najdemo: Auen, Awn, v listini iz l. 1479. pa Awen. V farni kroniki (stran 2.) je župnik Ivan Potočnik zapisal: Log = na Lazi. Odkod je to dobil, mi ni znano.

Dragomer: Tudi v prejšnjih stoletjih nismo našli drugega imena, izvzemši listino iz l. 1479., kjer je pisano: Dragamer.

Podlukovec: Na občinskih tablah je Lukovica in nemško Lukowitz; tudi v vseh zapisnikih se rabi le to ime. Vendar edino pravilno pa je ime Podlukovec, kakor to vas tudi ljudstvo imenuje. Grič in grad (katerega sedaj sicer ni več) nad vasjo se imenujeta Lukovec, vas pod njima pa Podlukovec.

O številu hiš v župniji imamo še manj podatkov kakor o številu prebivalcev. Iz prve polovice 18. stoletja sploh ni bilo mogoče dobiti nikakršnih, v naslednjem pregledu podajam le nekatere iz poznejšega časa.

Ime vasi ¹⁾	Število hiš leta				
	1784	1805	1866	1887	1901
Brezovica	35	39	50	67	71
Vnanje Gorice	32	34	45	77	87
Notranje Gorice	20	26	36	65	74
Plešivica	20	18	37	54	63
Log	25	29	39	44	50
Dragomer	20	21	31	33	36
Podlukovec	10	10	20	27	34
Skupaj	162	177	258	367	415

Podatki o številu prebivalcev in o številu hiš nam jasno kažejo, kako je brezoviška župnija postajala vedno večja in večja, sicer ne po obsegu pač pa po številu prebivalcev.

Ker pa že govorim o posameznih vaseh, naj podam še one nesrečne dneve, v katerih so večji požari popolnoma ali pa vsaj deloma uničili to ali ono vas.

Zelo nevarno za vse Vnanje Gorice je moralo biti l. 1707. Pogorela je sicer le Češnovarjeva hiša; vendar se nevarnost požara spozna iz tega, ker se še dandanes bere sv. Aleša dan sv. maša v Vnanjih Goricah v zahvalo, da jih je Bog varoval večje nesreče.²⁾ Velik požar je bil v Vnanjih Goricah tudi l. 1741.³⁾ Dne 9. junija 1802 je pogorel ves Log; hiše so bile takrat še večinoma lesene.⁴⁾ Vse Vnanje Gorice so pogorele zopet l. 1825.; vzrok je bila strela, hiše pa so bile večinoma še lesene.⁵⁾ Zelo silen požar je bil v tej vasi tudi l. 1845.⁶⁾ in dne 29. avgusta l. 1863. Zadnji je napravil do 27.000 gld. škode.⁷⁾ Na Vnebohod l. 1852. so pogorele vse Notranje Gorice izvzemši cerkev. Bilo je to ob istem času, ko so gradili južno železnico; zažgali so s streljanjem.⁸⁾ Zopet je v tej

¹⁾ Ker so nekatere vasi precej raztresene, jih je razdelilo ljudstvo v več manjših delov, katerim je naredilo posebna imena. Vas Brezovica se deli v naslednje dele: Pod Kopavnikom, Radina (v listini iz l. 1479.: Radtze), Mala vas, Bičevje in Brezovica. Del Podlukovca se imenuje Mah. Log se deli v: Log, Mole (v listini iz l. 1479.: zu Wemolach), Jordanov kot in Rosovš. Plešivica: Plešivica, Pod Plešivico, Bluše, Za Medvedko, Žabja vas. Notranje Gorice: Notranje Gorice, Blatna vas, Pod Kamnom. Vnanje Gorice: Vnanje Gorice, Stremeni, Na Blatih.

²⁾ Directorium iz l. 1816.

³⁾ Matricula, str. 28.

⁴⁾ Farna kronika, str. 4.

⁵⁾ Farna kronika, str. 6.

⁶⁾ Matricula, str. 28.

⁷⁾ Farna kronika, str. 12.

⁸⁾ L. c., str. 7.

vasi gorelo dne 12. junija l. 1879. Goreti je začelo zunaj vasi pri podih. Upepeljenih je bilo tekom ene ure 9 podov, 5 kozolcev, 5 hiš, 7 hlevov in skednjev ter mnogo krme. Tudi zvoniku je zgorela streha. Škodo so cenili na 15.000 gld. Posebnega dobrotnika se je pri tej priliki izkazal g. Feliks Reya pl. Castelletto, ki je dal pogorelcem mnogo lesa brezplačno.¹⁾ Log je pogorel na pustno soboto l. 1865. Škode je bilo 25.000 gld.²⁾

Natančneje statistične podatke pa bom lahko podal v naslednjem, ker so posneti po farnih matrikah. Vse knjige so še dobro ohranjene, le mrtvaške knjige za leta 1748.—1758. ni več najti. Ves ta čas je bil tu za vikarja Jernej Jambšek, ki je s svojim nastopom začel skoro gotovo pisati v novo knjigo, dasi je bilo v prejšnji še dovolj prostora, ker se je začela šele l. 1746. rabiti. Mogoče je pa tudi — dasi skoro neverjetno, da Jambšek sploh ni upisaval mrličev, ker je njegov naslednik Francišek Ks. Karner pisal kar v prejšnjo knjigo dalje. Vse knjige so precej skrbno spisane, le tako pregledno ne, kakor so današnje. Pregledneje so začeli spisavati farne matice za cesarja Jožefa II. l. 1784. Francoska vlada pa je vpeljala l. 1812. civilne matice, katere so vodili takoimenovani meri (maires). Taka francoska oblastnija je bila za Brezovico na Bokalcih. Župni uradi pa so na škofovo povelje tudi v tem času vodili vse zapisnike prav tako natančno kakor prej. Po odhodu Francozov pa je c. kr. okrožni urad dal te matice pregledati in jih je potrdil kot državno pravomočne.

Za pregled rojstev, mrličev in porok v župniji smo vzeli le vsako tretje desetletje, ker bi se sicer preveč nakopičilo suhoparnih števil.

Rojenih je bilo :

V letih	Skupno število	Največ		Najmanj	
		leta	število	leta	število
1703—1712	347	1712	50	1704	30 ³⁾
1713—1742	395	1736	49	1741	33
1763—1772	390	1770	51	1772	27
1793—1802	432	1799	61	1798	29
1823—1832	491	1824	58	1832	37
1853—1862	686	1859	84	1854	55
1883—1892	859	1889	101	1885	64

Od 23. oktobra 1703. do konca l. 1903. je bilo v tej župniji rojenih 10.792 otrok; največ l. 1897., namreč 105, in najmanj pa l. 1715. (izvzemši l. 1703.), namreč 21.

¹⁾ L. c., str. 27.

²⁾ L. c., str. 12.

³⁾ Sicer je bilo l. 1703. le 10 krščenih, vendar moramo reči, da jih je bilo isto leto primeroma mnogo, ker se je v tej župnijski cerkvi krščevalo šele dobra dva meseca.

Kakih znamenitosti v tukajšnjih krstnih knjigah ni najti. Kar bi bilo morebiti vredno, da bi se omenilo, bi bila imena nekaterih odličnejših botrov. Ker pa ti niso z brezoviško župnijo sicer v nikakoršni zvezi, zato tudi njih imen ne navajamo.

Umrlo jih je:

V letih	Skupno število	Največ		Najmanj	
		leta	število	leta	število
1707—1716	405	1715	98	1711	23
1737—1746	359	1741	47	1739	18
1767—1776	349	1774	61	1769	19
1797—1806	423	1797	77	1804	18
1827—1836	410	1830	61	1831	34
1857—1866	486	1858	73	1864	25
1887—1896	718	1888	102	1891	48

Od 20. februarja 1707 do konca l. 1903.¹⁾ je umrlo v tej župniji 8017 ljudij, in sicer največ l. 1855., namreč 135, in najmanj l. 1820., le 20 oseb. Izredno mnogo jih je umrlo tudi l. 1787. (77 oseb), l. 1851. (78 oseb), l. 1856. (82 oseb), l. 1874. (90 oseb).

Zanimiv je tudi pregled, ki ga podajamo v naslednjem. Kaže nam število mrličev po njih starosti.

Umrlo je:

V letih	Starih do											nad 100l.
	1 l.	10 l.	20 l.	30 l.	40 l.	50 l.	60 l.	70 l.	80 l.	90 l.	100 l.	
1707—1716	69	101	32	24	41	49	36	25	19	7	2	—
1737—1746	70	89	18	24	35	29	40	27	13	6	7	1
1767—1776	71	94	21	19	29	23	27	34	25	4	2	—
1797—1806	98	103	20	22	35	38	48	42	13	3	1	—
1827—1836	84	102	34	14	25	32	31	51	27	9	1	—
1857—1866	158	104	21	26	33	38	35	45	24	1	1	—
1887—1896	249	178	36	42	27	24	35	58	55	12	2	—

Ta pregled nam kaže, da umrje skoro polovica ljudi v starosti do 10. leta; dočaka jih pa tudi precej še primeroma zelo visoko starost. 100 ali nad 100 let stari so umrli sledeči: l. 1715. je umrl Primož Pezdir, star 100 let, l. 1723. Uršula Alešovka, stara 105 let, l. 1731. Marijeta Artač, stara 100 let, l. 1736. Andrej Andišek, star 100 let, leta 1737. Matija Armič, star 100 let, l. 1740. Marija Rosnica, stara 106 let, l. 1763. Matija Oblak, star 100 let in leta 1862. Neža Virant, stara 100 let.

Žalostna dogodba je zabeležena v mrtvaški knjigi leta 1830. Dne 20. avgusta i. l. je podsulo v kamnolomu pri Vnanjih Goricah tri delavce, namreč Aleša Mežana, Jožefa Prebila in Tomaža Kržišnika. Dva od teh sta umrla dne 3. septembra, tretji pa dne 4. septembra istega leta.

¹⁾ Izvzemši leta 1748.—1758., za katera se je mrtvaška knjiga izgubila.

Nekaj precej nenavadnega je bilo leta 1832. Dne 10. decembra sta umrla na Plešivici št. 10 mož in žena, Matevž in Marija Tiček; on star 72 let, je umrl vsled starosti, ona stara 69 let, umrla je vsled naduhe.

Dne 15. januarja 1814 je na Logu na potu iz Postojne zmrznilo šest vojakov.

Dne 23. avgusta 1793 je bil na Brezovici pokopan br. Urban Januzeuski, Poljak iz krakovske škofije, menih tretjega reda sv. Frančiška. Kot 73letni starček je potoval v Rim. Prenočeval je na Logu št. 13, a zjutraj so našli mrtvega.

Mrtvaška knjiga pa nam poroča tudi o boleznih, o katerih drugi viri molče. Izredno mnogo mrličev je bilo l. 1714. od avgusta do novembra. Umrlo je v teh štirih mesecih 40 oseb. Še hujše je bilo l. 1715., ko je umrlo 98 oseb, medtem ko je bilo povprečno število mrličev za isto desetletje le 40. Ker pa nekdanji mrtvaški knjigi niso pripisavali, za katero boleznijo je kdo umrl, zato tudi za ti dve leti ne vemo, katera bolezen je zahtevala toliko žrtev. Največkrat so v župniji gospodarile koze. Zelo hudo so razsajale l. 1793 in v začetku l. 1794.; umrlo je 47 oseb. Manj žrtev pa so zahtevale v letih 1801., 1808. in 1844. Zopet hujše so pa nastopile l. 1873/74., pobrale so 53 oseb in je bila šola zaprta od 17. novembra 1873. do svečnice 1874. l. Tudi l. 1887/88. je umrlo za kozami 48 oseb. Škratinka se je prikazala v župniji l. 1830., 1851. in 1858. Tudi griža in vročinska bolezen sta se večkrat oglašili, tako v letih: 1787., 1797. in 1811. Legar je razsajal po župniji l. 1856. Najhujše pa je morila kolera l. 1855. V prav kratkem času je pobrala 58 oseb. Po trije do štirje pogrebi so bili na dan, prav pogosto pa po dva. Delavci, ki so ob tem času gradili južno železnico, so imeli v Notranjih Goricah svojo bolnišnico in svoje pokopališče. Dušno pastirstvo pa sta tudi za tuje delavce oskrbovala tukajšnja duhovnika.

Končno si oglejmo še števila, ki nam jih podaja poročna knjiga. Poroč je bilo:

V letih	Skupno število	Največ		Najmanj	
		leta	število	leta	število
1784—1793	52	1790	8	1792	2 ¹⁾
1804—1813	95	{1801}	15	1809	3
1824—1833	80	{1806}	16	1830	2
1844—1853	119	1833	20	1845	5
1864—1873	139	1850	21	1866	5
1884—1893	122	{1864}	17	1884	9
		{1869}			
		{1871}			
		1887			

¹⁾ L. 1784. je bil sicer le 1 par poročen; a tega leta se je začelo še le 25. oktobra poročevati.

Od 25. oktobra 1784. l. do konca l. 1903. je bilo v tej župniji poročenih 1329 parov; največ l. 1856. 27 parov, in najmanj (izvemši l. 1784.) l. 1792. in 1830. le po 2 para.

Zanimivosti iz poročne knjige bi bile sledeče: Dne 2. decembra 1828. l. (torej prvo adventno nedeljo) je bil na Brezovici poročen uradnik ljubljanske tobačne tovarne z imenom Friderik Viljem Božidar Bischoff, ki je bil sin protestantskega župnika v Batgen dorfu na Pruskem in tudi sam protestant. V poročni knjigi je opazka „im Advent getraut mit fürstbischöflicher Erlaubniß dd. Laibach den 2 Dec. 1828.“

V prejšnjih časih so stopali v zakon tudi jako mladi ljudje, tako n. pr. je bila l. 1794. poročena 12letna nevesta z 24letnim ženinom; l. 1806. 13letna nevesta s 25letnim ženinom; l. 1797. 15letna nevesta s 17letnim ženinom; l. 1807. 15letna nevesta s 25letnim ženinom. Pa tudi 16- in 17letne neveste najdemo pogosto v poročni knjigi. Prav tako so bili tudi ženini včasih zelo mladi. Že zgoraj smo omenili 17letnega ženina (l. 1797.), pa tudi l. 1790., 1799. in 1807. so se poročili mladeniči te starosti; da, celo ženine po 16 let stare smo zasledili v poročni knjigi in sicer leta 1799. in l. 1807. celo dva.

Pa tudi že bolj priletni so se spravili pod zakonski jarem. L. 1804. je vzel 60letni ženin 50letno nevesto; l. 1821. 61letni ženin 50letno nevesto; leta 1827 67letni ženin 47letno nevesto; l. 1789. 62letni ženin 28letno nevesto; l. 1847. 60letni ženin 23letno nevesto in l. 1817. pa 23letni ženin 40letno nevesto.

Pri tej priliki naj podam še dve drobtinici iz oklicnih knjig.

Dne 1. februarja 1804 je bil oklican Jožef Pezdir (p. d. Srakar), vdovec iz Vnanjih Goric, da jemlje v zakon Uršo Pleško, vdovo iz dobrovske župnije, in isti dan je bil oklican tudi njegov sin Janez Pezdir, da jemlje v zakon zgornje vdove hčer Uršo Pleško.

Jako izbirčen človek pa je bil vdovec Valentin Pezdir (p. d. na Potok), kajti dne 22. septembra 1804 je bil oklican z nevesto Nežo Makovc, dne 26. oktobra 1804 z nevesto Marijo Rebol, dne 10. februarja 1805 z vdovo Magdaleno Satler in dne 17. aprila 1805 z nevesto Marijo Remšgar; torej s štirimi nevestami prej kakor v sedmih mesecih.

Vsa brezoviška župnija je razdeljena v dve občini. Občina Brezovica obsega vasi Brezovica, Vnanje Gorice, Notranje Gorice, Plešivico in Betovo hišo ob Ljubljani, ki pa spada v preserško župnijo. Občina Log obsega pa vasi Log, Dragomer in Podlukovec. Direktnega davka plačuje občina Brezovica 10.634 K 22 h, občina Log pa 4118 K 03 h, torej skupaj 14.742 K 25 h.

Brezoviški občinski odbor šteje 18 udov, katere volijo trije razredi, vsak po 6 odbornikov. V prvem razredu voli 25 volilcev, ki plačujejo 3529 K 55 h direktnega davka; v drugem razredu voli 49 volilcev, ki plačujejo 3268 K 83 h in v tretjem razredu 441 volilcev, ki plačujejo 3835 K 84 h. Med volilci prvega razreda je tudi en virilist, ki plačuje nad 200 K direktnega davka.

Občinski odbor na Logu ima 12 odbornikov, katere volita dva razreda. V prvem razredu voli 21 volilcev, ki plačujejo 2060 K 13 h, in v drugem razredu 170 volilcev, ki plačujejo 2057 K 90 h direktnega davka.

Na drugem kraju smo omenili, da je bilo poljedelstvo v brezoviški župniji nekdanj na zelo nizki stopinji, kajti vso brezoviško ravan je poplavljal voda in le tuintam je štrlelo iz vode nekaj močvirnega sveta, ki pa je dajal le skromne pridelke. Odkar pa je barje že dokaj izsušeno, se je povzdignilo tudi poljedelstvo na višjo stopinjo, kajti posestniki so si pridobili precej rodovitega in v ravnini ležečega sveta. Pred leti se je na barskem svetu tudi brez gnojenja mnogo pridelalo. Navadno so le požigali in potem je rastlo, da je bilo veselje. Tudi še sedaj tuintam požigajo; vendar že le redkokje. Prideluje se vsakovrstno žito za domačo rabo, pa tudi drugi poljski pridelki prav dobro uspevajo; prav posebno se še nekateri pečajo s pridelovanjem ovsca in fižola za prodaj.

Da bi se pa ljudstvo še natančneje poučilo, kako je treba obdelovati barski svet, so se ustanovila na različnih krajih barske kotline poskuševališča, med drugimi tudi l. 1901. na Logu. To poskuševališče obsega dve parceli po 1200 m² in so uspehi, ki so se doslej na njem dosegli, povsem zadovoljivi.¹⁾ Želeti je le, da bi si Brezovčanje tudi znali tamkajšnje izkušnje v svoj prid izkoristiti.

Farna kronika nam poroča tudi nekoliko o posebno dobrih in o nekaterih izredno slabih letinah zadnjega časa. Tako beremo, da je bila izredno dobra letina l. 1834. Pridelalo se je toliko žita, posebno rži in ovsca, da ni bilo mogoče vsega pospraviti. Ker niso imeli dovolj prostora v kozolcih, sušili so žito po grmovju in drevju. Jesensko deževje pa je tako nagajalo, da je mnogo žita, posebno pa slame, na njihvah segnilo. Stari ljudje so pripovedovali, da so ljudje iz drugih krajev hodili po žito na tukajšnja polja. Mernik rži je veljal 9 do 10 grošev.²⁾ Tudi l. 1875. je bila posebno dobra letina, zlasti za turšico. Turšica se prideluje v tem kraju šele od 1846. leta, ker se je

¹⁾ Dr. E. Kramer, Das Laibacher Moor, str. 199.

²⁾ Farna kronika, str. 5.

takrat pričela krompirjeva bolezen.¹⁾ Leta 1872. je prav posebno dobro obrodila ajda;²⁾ sploh dobro leto za žito je bilo pa tudi 1890. Posestnik Andrej Marinko v Vnanjih Goricah št. 15 je našel 90 oken (štantov) klasnega žita, kar je dalo nad 1000 mernikov zrna.³⁾

L. 1875. je bilo jako mokro — goriška in plešivska polja so bila po 14 dni pod vodo — in vsled tega je bila tudi žetev jako pičla. Na barju namreč ob suhih letih vse bolje raste, kakor pa ob mokrih. Barjani le redkokedaj tožijo o suši, večkrat pa o nasprotnem. To leto je bil le fižol nekaj boljši, ki pa ravno isto leto ni imel nobene cene.⁴⁾ Jako slabo leto je bilo tudi 1876. Dolga zima, potem pa povodenj za povodnjijo so uničile trojno setev. To leto je bilo toliko snega, da mnogi zaradi zametov niso mogli v cerkev. Tisti, ki so pa šli, so morali sneg sproti odmetavati.⁵⁾

Mnogi in lepi travniki dajejo tudi obilo dobrega sena. Posebno dobro leto za seno je bilo l. 1877. Bog pa je ljudem naklonil še lepo vreme, da so do konca junija že vse pospravili.⁶⁾

Kjer je pa mnogo krme, tam cvete tudi živinoreja. In v tej župniji je živine res mnogo. Ob uradnem števljenju l. 1891. se je naštel v brezoviški župniji po posameznih vaseh sledeče število domačih živali:

Ime vasi	Žrebata	Kobile	Žrebci	Konji	Teleta pod 1 letom	Biki	Telce	Krave	Voli	Oslji	Koze	Prašiči	Paaji č bel
Brezovica . . .	4	13	—	2	38	3	37	118	108	1	—	158	37
Vnan. Gorice . .	6	19	2	1	70	—	63	136	144	5	1	185	85
Notr. Gorice . .	—	11	—	2	42	3	41	83	67	—	—	106	35
Plešivica . . .	2	6	—	—	31	—	21	62	85	—	—	105	65
Log	2	6	—	1	32	—	35	65	93	—	—	142	121
Dragomer . . .	10	19	—	2	32	1	19	59	59	1	—	81	54
Podlukovec . .	1	8	—	—	9	—	13	33	29	—	—	72	t
Skupaj	25	82	2	8	254	7	229	556	585	7	1	849	403

Ta izkaz kaže, da se tukajšnje ljudstvo pridno bavi z živinorejo, zlasti mnogo gospodarjev ima prav lepe goveje živine.

Sadjarstvo v župniji do sedaj še ni na visoki stopnji; temu so krivi nazori prednikov, ki so menili, da barski svet ni za sadno drevje. Toda sedanji gospodarji so se tudi te stroke kmetijstva poprijeli s precejšnjo vnemo in prav pridno zasajajo sadno drevje,

¹⁾ L. č., str. 17. 18

²⁾ L. č., str. 16.

³⁾ L. č., str. 56.

⁴⁾ L. č., str. 19.

⁵⁾ L. č., str. 20.

⁶⁾ L. č., str. 23.

ki jim ga oddaja c. kr. kmetijska družba in tukajšnji šolski vrt. Nekateri si pa mlada drevesca tudi sami vzgojujejo. Sadja raste tu več vrst, največ je pa jabolčnega drevja, manj je hrušk, dobe se tudi češplje, češnje in orehi.

Brezoviška župnija ima zlasti ob severni strani mnogo lepega gozda. Največ se nahaja bukovega drevja, a dandanes tudi že raste mnogo smrekovine. Posestniki znajo varovati ta svoj zaklad in sekajo le za potrebo. Ker jim daje barje še precej šote, zato lahko sekira mirno počiva. Po mokrih krajih, dolinah in jarkih v gozdih raste jelša. Posamezno se dobi v tukajšnjih gozdih tudi gaber, brest, nagnoj, čimž, kršljika, bezeg, češmin, javor, jesen, lipa, maklen; ob jarkih na ravnem pa tudi jagnjeti in topoli.

Nekdaj so imeli Ljubljančanje pravico sekati les v gozdih okoli Ljubljane; ali se je pa ta njihova pravica raztezala tudi na brezoviške gozde, ni znano.

O brezoviški flori moram le to pripomniti, da je sicer bujna, dolinska, a močvirska.¹⁾ Nenavadnih rastlin ni razven, ako omenim „uši“ po ljudskem nazivu, kar je močvirska ušivka.

Divjačine je bilo včasih po teh gozdih mnogo več, kakor je je pa dandanes. Med tem, ko je lovec sedaj zadovoljen, ako dobi zajca, je bil nekdanj njegov plen jako bogat. Srne, jeleni, losi, divji in šotni prašiči, orjaški pravoli, turi in bobri so se skrivali po teh gozdih. O vsem tem nam jasno pričajo izkopani ostanki teh živali.²⁾ V letih 1871. do 1873. je imel tukajšnji lov v najemu nadvojvoda Ernest, ki je bil takrat v Ljubljani zapovedujoči general. Ker je najemnino dobro in naprej plačeval, donašalo je občini mnogo dobička, pa tudi posamezniki so zaslužili marsikak krajcar.³⁾ Sedaj dobi od lova brezoviška občina 710 K, loška občina pa 170 K na leto.

Ker v župniji prevladuje poljedelstvo in živinoreja, zato je tu le malo obrtnikov. Rokodelcev je le toliko, kolikor jih je treba, da napravijo domačinom potrebno obleko in orodje. Vsak pa se poleg rokodelstva bavi še kolikor toliko tudi s kmetijstvom. Ob štetvi l. 1891. je bilo:

krojačev	4	strojarjev	2
črevljarjev	11	kovačev	3
tesarjev	1	mlinarjev	4
mizarjev	1	glavnikarjev	1

¹⁾ Več o tem beri Dr. E. Kramer: „Das Laibacher Moor“ str. 102. — 30.

²⁾ Iv. Šubic, Ljubljansko barje, str. 4.

³⁾ Farna kronika, str. 17.

Seveda jih je v župniji še nekaj, ki znajo to ali ono obrt, ki tudi tuintam kaj malega naredi, a jim je rokodelstvo le nekaj priboljšek za tiste čase, ko ni nujnega poljskega dela.

Tudi velikih prodajalnic ni v brezoviški župniji, ker si vsakdo lahko vse nakupi v bližnji Ljubljani. Tu je le nekaj manjših prodajalnic, ki prodajajo razno drobnino, največ špecerijsko blago. Gostilen je le za potrebo.

Precej deklet in tudi nekaj moških hodi v Ljubljano v c. kr. tobačno tovarno; zato je zlasti ženskih delavk za poljska opravila težko dobiti in jih morajo gospodarji drago plačevati.

Kot posebna pridobitna panoga v župniji, kakor sploh po barju, je rezanje šote. Kdaj se je šota začela uporabljati kot kurivo, se ne more natančno povedati. V začetku so barjani kar z navadnimi lopatami kopali šoto, ki ni imela nikake pravilne oblike so jo sušili ter uporabljali za domačo rabo. Šele v začetku šestdesetih let so začeli rezati pravilne kose v obliki opeke, kakor se to še dandanes vrši. Za kurivo v tovarnah so začeli šoto rabiti l. 1776., in sicer najprej v tovarni za solitar v Ljubljani, pozneje pa tudi v drugih tovarnah in opekarnah. L. 1856. pa je država kupila med Vnanjimi Goricami in Plešivico nad 600 oral barja ter napravila pod Plešivico veliko tovarno. V tej so izdelovali to kurivo na prav poseben način, hoteč ž njim kuriti lokomotive. Veliki jarki so odvajali vodo okoli Plešivice in Notranjih Goric v Ljubljano in vse nakupljeno zemljišče je bilo prekrižano z železnicami, s katerimi so dovažali šoto v tovarno. Tam so jo z velikanskim strojem izpreminjali v kašnato snov, iz katere so tvorili opeki podobne kose. Oskrbnik in voditelj te tovarne je bil J. Gurnigg, prej železnični, oskrbnik v Gradcu. Ta je l. 1857. v Muzejskem društvu v Ljubljani predaval o izdelovanju šotne opeke ter je tudi pokazal že izdelane kose, ki so bili popolnoma kompaktni in temnorjave barve, podobni lignitu, le manjše specifične teže in so se dali rezati, kakor rog.¹⁾ Kmalu pa se je pokazalo, da je vsled velike prostornine in primeroma majhne gorkotne sile to kurivo predrago in — tovarna se je zopet opustila. Stroje so odpeljali, nekatera poslopja podrli, druga pa prodali. Do današnjega dne se je od nekdanje tovarne ohranilo le ime „Švajc“ — tako namreč ljudstvo nazivlje dotični kraj, kjer je stala tovarna, in pa vodnjak, v katerem tudi ob najhujši suši ne poide voda. Državi prodani svet pa so posestnik zopet pokupili.²⁾

¹⁾ Jahresheft, 1858, str. 105.

²⁾ Farna kronika, str. 16.

Dandanes režejo v brezoviški župniji šoto še okoli Vnanjih in Notranjih Goric. Največ se je porabi doma, nekaj pa se je spelje v Ljubljano. Koliko je še šote na ljubljanskem barju sploh in koliko je je v brezoviški župniji posebej, se ne da določiti; gotovo pa je, da ni več daleč čas, ko je Brezovičanje še za domačo rabo ne bodo več imeli.

Sejmi so na Brezovici trije; toda zaradi bližnje Ljubljane vsi trije vedno jako slabo obiskani. Prvotno je c. kr. deželna vlada dovolila z razpisi z dné 17. februarja 1869, št. 1098, in z dné 29. aprila 1870, št. 1888, sejme dné 17. januarja, v četrtek po veliki noči in dné 30. decembra vsakega leta. Z razpisom c. kr. deželne vlade z dné 17. julija 1874, št. 4027, pa se je dovolilo, da se sejm s četrta po veliki noči prestavi na dan 9. marcija in oni z dné 30. decembra na dan 6. decembra vsakega leta.¹⁾

Brezovica ima sedaj svojo pošto na Viču. Vsak dan, izvzemši nedelje, prinese selski pismonoš vsa došla pisma, časopise in druge pošiljatve in obenem tudi sprejema enake odpošiljatve. L. 1874. in 1875. pa je bil na Brezovici poštni urad, ki pa je moral zaradi prepričlega prometa prenehati.

Pravne razmere. Dokler je bila še tlaka in desetina, je bilo tukajšnje ljudstvo podložno raznim gosposkam. Najstarejše podatke o brezoviški župniji imamo v tem oddelku. L. 1202. je podaril Ulrik, vojvoda koroški, samostanu v Šent Pavlu na Koroškem poleg 12 kmetij ob Šujci v dobrovski župniji tudi 8 kmetij v Notranjih Goricah za mir njegove in njegovih staršev duš.²⁾ Njegov brat Bernhard pa je l. 1254. oprostil vseh 20 kmetij vsakršne podložnosti njegovim uradnikom v Ljubljani, izvzemši slučaje, ki zahtevajo smrtno kazen.³⁾ L. 1341. je volil Herman Polhograjski nemškemu redu v Ljubljani 3 kmetije na Brezovici za mir njegovi duši.⁴⁾ Tudi slavni grofi Predjamski so imeli v teh krajih svoje podložnike. Tako beremo v nekem starem zapisniku predjamske gosposke, da je na svečnico l. 1453. Niklas Lueger, grajski grof v Luencu in Predjami dal v fevd desetino od 8 kmetij na Brezovici, od 7 kmetij v Vnanjih Goricah, od 8 kmetij v Notranjih Goricah, od 4 kmetij na Plešivici in od 1 kmetije na Logu.⁵⁾ Dné 25. septembra 1545. l. pa je Frančišek Predjamski vsa ta posestva in še mnogo drugih prodal grofu Frančišku Thurnu.⁶⁾

¹⁾ Statistischer Bericht der Handels- und Gewerbekammer in Laibach, 1875, str. 303.

²⁾ Schumi, Urk.- u. Regb., II. Bd., str. 2.

³⁾ L. c., str. 161, 162.

⁴⁾ L. c., str. 2.

⁵⁾ Mittheil. d. Musealver., 1866, str. 247 d.

⁶⁾ Mittheil. d. Musealver., 1895, str. 11.

Glasmom oporoke z dné sv. Andreja I. 1507. je podaril neki Blaž Lazarin, deželni davkar za Istro in Kras, meščanskemu špitalu v Ljubljani 4 kmetije v Goricah proti temu, da se v špitalski cerkvi opravi zanj vsako leto toliko sv. maš, kolikor ima funj vinarjev, na dan sv. Elizabete pa še slovesna obletnica. Ta dan naj dobi tudi deset špitalskih revežev vsak po eno suknjo, ki naj bo en funt vinarjev vredna.¹⁾

L. 479. je dal cesar Friderik v fevd desetino od 7 kmetij v Vnanjih Goricah, od 3 kmetij v Radni, od 3 kmetij na Brezovici, od 3 kmetij Podlukovcem, od 7 kmetij v Dragomeru, od 5 kmetij na Logu in od 1 kmetije v Molah.²⁾ (Glej prilogo št. 1.!)

Ljubljanski škof baron Frančišek Kazianer prepušča s pismom z dne 13. okt. 1537 nekemu Tomažu Anderavu, ki je škofiji posodil 40 funtov fenigov žitno desetino v Dragomeru s to pogojo, da se stem dolg poravnava ter naposled desetina zopet škofiji pripade.³⁾

Do l. 1725. je plačevala brezoviška župnija svoje davke deželnemu vicedomskemu uradu. Tega leta je pa prelat Jakob Klopper (vladal v l. 1720.—43.) v Bistri kupil vse te dohodke iz županij Brezovica, Preserje in Golo za 33.440 gld.⁴⁾ Prišel pa je nesrečni čas za samostane, vlada cesarja Jožefa II. Dne 30. novembra 1781. l. je izdal cesar Jožef II. edikt, da se morajo po vseh dednih deželah odpraviti vsi oni moški in ženski samostani, ki ne poučujejo v šolah, ali ne strežejo bolnikom, ali se ne odlikujejo v študijah. Ta udarec je zadel tudi kartuzijski samostan v Bistri. Prenehati je moral dné 29. januarja 1782. leta. Takrat namreč se jim je razglasil cesarski odlok. Dne 6. februarja istega leta so vse samostansko premoženje, ki je bilo odslej izročeno verskemu zakladu, inventirali ter cenili županiji Brezovica in Preserje na 16.223 gld. 51¹/₄ kr.⁵⁾ Čez vsa posestva so bili potem dalje časa postavljeni javni uradniki, ki so je oskrbovali za verski zaklad. L. 1826. pa je vse skupaj kupil Frančišek Galle za 150.000 gld.⁶⁾

Iz zapisnika iz začetka 19. stoletja poizvemo, katerim gosposkam so bili župljani podložni ob istem času. Večinoma vse kmetije na Brezovici in na Logu so bile

podložne ljubljanskemu magistratu, nad polovico Vnanjih Goric, vse Notranje Gorice in Plešivica Kušljanovemu gradu, druga polovica Vnanjih Goric Glincam¹⁾, Dragomer komendi v Ljubljani in Podlukovec Krumpkeru, oziroma Lukovškemu gradu. Le 6 kmetij je bilo podložnih župniji sv. Petra v Ljubljani in 2 kmetiji cerkvi na Brezovici.²⁾

Dandanes spada vsa župnija v političnem oziru pod c. kr. okrajno glavarstvo za ljubljansko okolico in v sodnijskem oziru pod c. kr. okrajno sodišče v Ljubljani. Nekdaj so imele sodno oblast v civilnih stvareh razne gosposke.³⁾ O tem sicer nismo zasledili nobene gotove priče, vendar se nam zdi, da sta ljubljanski magistrat ali pa nemška komenda, ki sta bili sicer tako veljavni gosposki, gotovo imela tudi sodno pravico nad svojimi podložniki. Zločince („Malefizpersonen“) pa je smela soditi le mestna gosposka ljubljanska. Pod to ljubljansko krvavo sodišče je spadala tudi vsa brezoviška župnija.³⁾

Občinske zadeve upravljata sedaj dva občinska odbora, namreč brezoviški in loški, katerima načelujeta župana. Od l. 1849. pa do danes so županovali v brezoviški občini: 1. Ivan Zdešar iz Vnanjih Goric, 2. Ivan Košir z Brezovice, 3. Matija Remškar z Brezovice, 4. Ivan Oven z Brezovice, 5. Matija Remškar z Brezovice (drugič), 6. Ivan Kušar iz Notranjih Goric. Na županskem stolu loške občine pa so doslej sedeli: 1. Matija Petrič z Loga, 2. Blaž Gregorin iz Dragomera, 3. Jakob Čuden iz Dragomera, 4. Anton Jereb z Loga, 5. Matevž Remškar z Loga, 6. France Petrič z Loga, 7. Jožef Novak z Loga, 8. Matevž Remškar z Loga (drugič), 9. Anton Koritnik s Podlukovca, 10. Janez Čuden iz Dragomera, 11. France Remškar z Loga, 12. France Rus z Loga.

Pred l. 1849. so nadomestovali sedanje župane takoimenovani „oberrihtarji.“ Zadnji „oberrihtar“ čez Dobrovo in Brezovico je bil J. Seunig na Bokalcih, pred njim pa je imel to čast France Prešern (po domače Škander) z Brezovice.

Za časa Francozov je bila na Bokalcih merija (maire) in tudi Brezovica je bila v področju te gosposke.

(Dalje prih.)

1) Diplomatarium Carnicolum, str. 14.

2) Še ne natisnjena listina v Rudolfinumu.

3) Knezoškof. arhiv, fasc. 11., št. 2.

4) Klun, Arch. f. d. Landg., II. u. III. H., str. 134.

5) Mittheil. d. h. V., 1854, str. 19. — Wl. Milkowicz: „Die Klöster in Krain,“ str. 136. 137.

6) Klun, Arh. f. d. Lang., II. u. III. H., str. 135, 136.

1) Dominium Glejnz.

2) Status animarum, 1805.

3) Iv. Vrhovec, Ljubljanski meščanje, str. 59 d.

Vsebinska · *Zgodovina brezoviške župnije.*
(Dalje.)